

Maliyyə saxtakarlıqlarının nəticələri üzrə audit hesabatları və audit rəyləri

Yasin Şirinov- Müstəqil auditor: 1–10-cu slaydlar

Məqsəd: auditorun hesabat dilini sübuta, standartlara və peşəkar mühakiməyə bağlamaq.

Təlimin nəticələri

02

Ustad dərsinin sonunda iştirakçı bu 5 qərarı əsaslandırma bilməlidir

Saxtakarlıq şübhəsini audit riskinə çevirmək

Şübhə → risk → prosedur → sübut

Əhəmiyyətlik və geniş yayılmanı qiymətləndirmək

ISA 450 və ISA 705 məntiqi

Rəy tipini seçmək

müsbət, şərtlə, mənfi, imtina

Hesabat dilini düzgün qurmaq

ittiham yox, sübuta əsaslanan ifadə

Hüquqi və etik riski azaltmaq

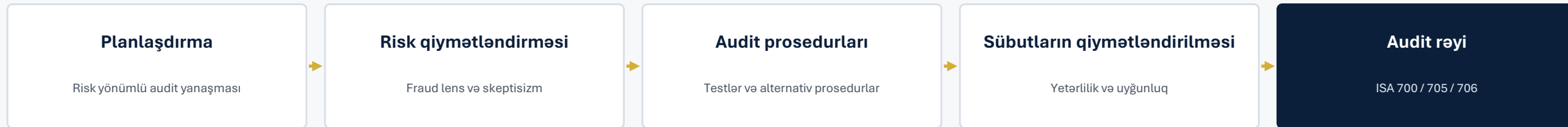
NOCLAR, rəhbərlik və idarəetmə orqanları ilə kommunikasiya

Əsas prinsip: auditor “saxtakarlıq olub” termini əvəzinə, maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli təhrif olub-olmadığı barədə rəyini bildirir.

Audit hesabatı: audit prosesinin son məhsulu

03

Bütün prosedurlar yekunda rəyin əsaslandırılmasına xidmət edir

Saxtakarlıq halında hesabat niyə vacibdir?

İstifadəçi qərarına təsir edir

bank, investor, sahibkar, dövlət qurumu

Auditorun məsuliyyət sərhədini göstərir

sübut, məhdudiyyət və rəy tipi

Məhkəmə və mübahisələrdə əsas sənəd ola bilər

ifadələr dəqiq və ehtiyatlı olmalıdır

Maliyyə saxtakarlığı: auditorun baxış bucağı

Auditdə əsas məsələ qəsdən yaradılmış əhəmiyyətli təhrif riskidir

Auditor üçün əsas sual: “Bu hal maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli təhrif yaradırmı?”

Maliyyə hesabatlarının saxtalaşdırılması

gəlirlərin süni artırılması, öhdəliklərin gizlədilməsi, qiymətləndirmələrin manipulyasiyası

Aktivlərin mənimsənilməsi

pul vəsaitləri, ehtiyatlar, əsas vəsaitlər və ya digər resursların mənimsənilməsi

Korrupsiya və maraqlar toqquşması

rüşvət, əlaqəli tərəflərlə gizli əməliyyatlar

Audit dili: “müəyyən edilmiş uyğunsuzluq”, “əhəmiyyətli təhrif”, “yetərli uyğun sübut əldə edilməmişdir”.

Fırıldaqqılıq: saxtakarlıq sxemlərinin praktik xəritəsi

Bu yanaşma audit planlaşdırmasında risklərin strukturlaşdırılmasına kömək edir

Audit tətbiqi

Fırıldaqqılıq ağacı sxemi audit proqramında konkret prosedurlara çevrilməlidir: təsdiqləmə, sənəd izi, analitika, rəhbərliyin testləri.

ISA 240: auditor nə etməlidir, nə etməməlidir?

06

Auditor müstəntiq deyil, lakin fırıldaqçılıq risklərinə peşəkar cavab verməlidir

Etməlidir

- Riskləri müzakirə etmək və sənədləşdirmək
- Rəhbərliyin nəzarətdən yayınma riskini yoxlamaq
- Gəlir tanınması üzrə fırıldaqçılıq riskini nəzərdən keçirmək
- Uyğunsuzluqları idarəetmə orqanına çatdırmaq

Etməməlidir

- Hüquqi ittiham irəli sürmək
- Sübutsuz “mənimsəmə/oğurluq” ifadəsi işlətmək
- Rəhbərliyin izahı ilə kifayətlənmək
- Əhatə dairəsi məhdud olduqda susmaq

Yadda saxla: peşəkar skeptisizm = “inanmamaq” deyil; sübutun etibarlılığını sistemli yoxlamaqdır.

Qırmızı bayraqlar: rəy yox, prosedur yaradan siqnallar

Qırmızı bayraq aşkar edilən anda auditorun işi ittiham yox, sübut toplamaqdır

Sənəd izi qırılır

imza, tarix, əlavə və təsdiq zənciri uyğun deyil

Qeyri-adi jurnal yazılışları

dövr sonu düzəlişləri, izahsız ləğvetmələr

Rəhbərlik təzyiqi

sübut təqdimatı gecikir və ya məhdudlaşdırılır

Əlaqəli tərəflər gizlədilir

bazar şərtlərindən fərqli müqavilələr

Analitik uyğunsuzluq

marja, dövriyyə, qalıq və nəqdiyyə ziddiyyəti

Təsdiqləmə problemi

debitor, bank, təchizatçı cavabları alınmır

Qırmızı bayraq → əlavə prosedur → audit sübutu → təhrifin qiymətləndirilməsi → rəy qərarı

Əhəmiyyətlik + geniş yayılma = rəyin açarı

ISA 705 qərarı iki ölçüyə söykənir: “material” və “ləğvetmələr”

Təhrif və ya sübut məhdudiyyəti

Təsir dərəcəsi artır

Əhəmiyyətsiz

Rəy dəyişmir; idarəetməyə düzəliş tövsiyə edilir

Əhəmiyyətli, lakin geniş yayılmayan

Şərtlə rəy: “istisna olmaqla”

Əhəmiyyətli və geniş yayılan

Mənfi rəy və ya rəy verməkdən imtina

Geniş yayılma nədir?

Təhrif bir neçə hesabla məhdudlaşmırsa, maliyyə hesabatlarının əsas hissəsini təsir altına alırsa və ya istifadəçi üçün fundamental xarakter daşıyorsa, auditor onu “geniş yayılmış” hesab edə bilər.

Audit rəyinin seçilməsi: qərar matrisi09

Saxtakarlıq hallarında rəy mətnini fakt yox, qərar məntiqi müəyyən edir

Vəziyyət	Sübut var?	Təsir	Rəy tipi
Saxtakarlıq düzəldilib, açıqlama yetərlidir	Bəli	Qalıq təhrif yoxdur	Modifikasiya olunmamış rəy (Müsbət rəy)
Təhriflər var, amma məhduddur	Bəli	Material, qeyri-ləğvetmələr	Şərtlə rəy
Təhriflər maliyyə hesabatının əsasını sarsıdır	Bəli	Material və ləğvetmələr	Mənfi rəy
Auditor yetərli sübut əldə edə bilmir	Xeyr	Material /ləğvetmələr ola bilər	Rəy verməkdən imtina

Rəyin modifikasiyası “saxtakarlıq faktı”na görə deyil, maliyyə hesabatındakı təhrifin və ya sübut məhdudiyyətinin nəticəsinə görə edilir.

Qısa xülasə: gəlirin süni şişirdilməsi

10

Bu xülasə növbəti blokda audit rəyi nümunəsinə çevriləcək

Faktlar

- Dövr sonuna yaxın 1,2 mln AZN satış tanınıb.
- Mallar müştəriyə təhvil verilməyib.
- Rəhbərlik düzəlişdən imtina edir.
- Debitor təsdiqi alınmayıb, alternativ prosedur qismən nəticə verib.
- Məbləğ planlaşdırılmış material qalığından yüksəkdir.

Auditorun qərar sualları

- 1 Gəlir tanınması üzrə təhrif sübutlarla təsdiqlənirmi?
- 2 Təhrif materialdırmı?
- 3 Təhrif yalnız bir sahə ilə məhduddur, yoxsa hesabat bütövlükdə təsirlənir?
- 4 Rəhbərliyin imtinası fırıldaqqılıq riskinin artmasıdırımı?
- 5 Rəy: şərtli, mənfi, yoxsa imtina?

Növbəti blok: tam audit rəyi mətnləri